

COĞRAFIYA

UOT 551.497.1

REKREASIYA RESURLARINDAN SƏMƏRƏLİ İSTİFADƏ ETMƏK
QAX RAYONUNU YAXIN GƏLƏCƏKDƏ
AZƏRBAYCANI TURİZM MƏKANINA ÇEVİRƏCƏKDİR

N.A.BABAXANOV, İ.Ə.ƏLİYEV
Bakı Dövlət Universiteti
ialiyev@mail.ru

Məqalədə Qax rayonunun təbii şəraiti, termal və mineral suları, onların tarixən və müasir dövrdə istifadə edilməməsinin səbəbləri və gələcəkdə onlardan səmərəli istifadə edilməsi üçün praktiki əhəmiyyətli təklif və tövsiyələr verilir.

Açar sözlər: Qax rayonunda rekreasiya resursları, termal və mineral sulardan səmərəli istifadə.

“Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nın icrasının yekunlarına həsr olunan 2019-cu il yanvarın 29-da keçirilən tədbirdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yekun nitqində demişdir: “... turistlərin böyük hissəsi artıq Azərbaycanın bölgələrinə gedir. Bütün lazımı şərait yaradılır və turizm sənayesi Azərbaycanda çox geniş imkanlara malik olmalıdır” [1]. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin verdiyi bu göstəriş Azərbaycanın bütün ərazilərində olduğu kimi, Qax rayonunda da yüksək qiymətləndirilir və icra olunur.

Qax rayonu Böyük Qafqaz sıra dağlarının cənub-qərb ətəklərində yerləşərək, rayon şimal-şərqdən Dağıstan respublikası, cənub-qərbdən Gürcüstan Respublikası, şimal-qərbdən Zaqatala rayonu, cənub-şərqdən Şəki rayonu, cənubi-qərbdən isə Yevlax və Samux rayonları ilə həmsərhəddir.

Rayonun ərazisi dəniz səviyyəsindən 100 metrədən 3480 metrədək səviyyədə dəyişir.

İl ərzində yağıntıların miqdarı rayonun düzən yerlərdə 300-500 mm, dağlıq şimal hissəsində isə 1000-1500 mm-ə çatır. Rayonun cənub hissəsində iqlim quru subtropik, mərkəzi hissədə mülayim isti, yarım rütubətli subtropik, yüksək dağlıq ərazilərdə isə soyuqdur. Rayon ərazisi cənubda quru, mərkəzdə mülayim isti və subtropik rütubətli, yağıntıların ilboyu bərabər paylanması ilə seçilir. Orta temperatur yanvarda düzənlik ərazidə müsbət 2⁰C-dən yüksək,

dağlıq ərazidə mənfi 10⁰C-yə qədər, iyulda isə müvafiq olaraq müsbət 40⁰C və müsbət 26⁰C olur [2].

Rayonun ərazisində dörd iqlim zonası mövcud olub, temperaturun dəyişməsi dağların zirvəsində mənfi 40⁰C-dən başlayaraq Acınohur daüzənliyində müsbət 40⁰C-yə çatır.

Qax rayonunda Böyük Qafqazın su ehtiyatının 3873 km³ hissəsi yerləşir ki, bu da Azərbaycanın su ehtiyatının 13 faizini təşkil edir. Rayon ərazisinin 45-50 faizini əsasən enliyarpaqlı meşələr təşkil edir. Qax rayonu Azərbaycanda yeraltı və yerüstü su resurslarına, xüsusən də termal və mineral suların çox zənginliyinə görə fərqlənir. Termal suların yerləşdiyi ərazi əsasən Baş Qafqaz silsiləsinin yamacları, çox çətin keçilə bilən sərt və çox sıldırımlı sahələrdən ibarətdir. Rayon ərazisində böyük müalicəvi əhəmiyyətli termal və mineral bulaqlar olub, bunlardan “Oğlanbulaq”, “Qızbulaq” və “Hamambulaq” daha məşhurdur. Qax rayonunun termal suları, əsasən rayonun dağəmələgəlmə proseslərinin davam etdiyi yüksək dağlıq ərazilərdə daha çox yayılmışdır. Termal suların mövcud olduğu ərazilərin əksər hissələrinə avtomobil yollarının olmaması onlardan istifadə imkanlarını çətinləşdirir. Termal suların yerləşdiyi ərazilərə avtomobil yollarının çəkilişi çox böyük maliyyə resursları tələb etdiyindən, belə ərazilərə avtomobil yollarının çəkilişi hələlik real görünmür. Digər tərəfdən belə ərazilərdə qış vaxtı iqlim sərt keçdiyindən dəniz səviyyəsindən 1500-2000 metr yüksəklikdə insanların daimi istirahət və müalicə məqsədilə istirahət etmələri mümkün deyildir. Digər tərəfdən dəniz səviyyəsindən yüksək olan belə ərazilərdə tez-tez baş verən qar uçqunlarının, sürüşmələrin, zəlzələlərin, sellərin mənfi təsiri nəticəsində termal suların yer səthinə çıxdığı yerlərdə “gözləri itir” və Kürmük çayına qarışırlar. Fasilələrlə baş verən təbii fəlakətlər göstərilən ərazilərdə mövcud termal suların debitinin, temperaturunun qismən azalmasına və ya çoxalmasına səbəb olur. Azərbaycanda xarici və daxili turizmin son illərdə yüksək səviyyədə inkişafını nəzərə alaraq, Qax rayonunun termal və mineral sularından səmərəli istifadə edilməsi üçün vaxt itirmədən göstərilən ərazilərdə mövcud təbii fəlakətlərə qarşı əsaslı mübarizə tədbirləri görülməlidir.

Bəzi hallarda istifadəsi əlçatmaz olan Qax rayonunun termal sularını 150 il bundan əvvəl rus, alman, polyak, yəhudi və digər ölkələrin alimləri tədqiq etmiş, termal və mineral bulaqların texniki göstəriciləri haqqında tam dəqiqliklə məlumatlar vermişlər. Termal və mineral suların debiti, temperaturu, kimyəvi tərkibi, müalicəvi xüsusiyyətləri və s. göstəriciləri özünün elmi praktiki əhəmiyyətini bugün də saxlayır.

Qax rayonu Bakı şəhərindən Şamaxı İsmayılı yolu ilə 350 km, Kürdəmir yolu ilə isə 409 km məsafədə, Bakı-Yevlax-Balakən dəmir yolundan isə 15 km şimal-qərbdə yerləşir. Rayonun 1500 km² ərazisində 5 termal və 6 mineral soyuq bulaq olub, onlardan yeddisi çıxışı olan termal sulardır. “İlisu”, “Qaynama”, “Nohbulaq”, “Kürmükçay” hər biri bir çıxışı olan bulaqlardır. Göstərilən termal və mineral bulaqların ilk tədqiqi 1887-ci ildə Q.V.Strube [3], 1930-cu ildə isə K.N.Paffenqolts [4] tərəfindən aparılmışdır. “İlisu” termal su-

yunun hərarəti müsbət 40°C -yə, debiti 40 min litr/sutkaya bərabərdir. Paffen-qoltsun 1930-cu ildə “İlisu” termal suyunun kimyəvi tərkibi haqda çap etdirdiyi məqalə 1940-cı ilə qədər İlisu termal suyu haqda nəşr olunan ilk və yeganə elmi məqalədir. Sonrakı illərdə tədqiqatçılar [5-7] bu sahədə araşdırmaları davam etdirmişlər.

Qax rayonunun termal və mineral suları Çar Rusiyası və Sovet hakimiyyəti illərində əsasən geoloqlar tərəfindən öyrənilmişdir.

Azərbaycan alimləri isə Qax rayonunun termal və mineral sularının öyrənilməsinə əsasən keçən əsrin 40-cı illərindən başlamışlar. Onlardan ən çox xidmətləri olanlara M.A.Qaşqayı, Ə.H.Əsgərovu və digərlərini göstərmək olar [8, 9].

“İlisu” termal suyu dəniz səviyyəsindən 1460 m yüksəklikdə Kürmük çayının sol qolu olan Hamamçayın sol sahilində yerləşir. Hamamçayın geniş vadisi ilə “İlisu” termal su mənbəyinə gedən yol tədricən daralaraq eni 3-4 m-ə çatır və kanionvari dərə əmələ gətirir və “Qızbulağ”ın çıxışında bu ərazi sıldırım qayalarla əvəz olunur. “İlisu”yun əsas su mənbəi çaydan təxminən 12-15 m hündürlükdə yerləşən şaquli vəziyyətdə yerləşmiş qayaların çatlarından çıxır.

“Oğlanbulağ”ın bu suyundan yerli və Gürcüstanın yaxın yaşayış məntəqələrindən gələn əhali müalicə üçün burada sahəsi $3 \times 3 \text{ m}^2$ və 1,4 m dərinliyi olan hovuzdan istifadə edərmişlər. “Oğlanbulağ”dan 20 m şimalda hərarəti müsbət 40°C olan “Qızbulaq” termal suyu yerləşir. “Qızbulaq”dan azacıq şimalda isə temperaturu müsbət 35°C olan çoxsaylı çıxışı olan termal sular mövcuddur. Bundan əlavə çayın sağ sahilində hərarəti müsbət 35°C olan termal sular istifadəsiz axır. İnsan sağlamlığı üçün çox qiymətli olan, hələlik istifadə edilməyən bu sular “Oğlanbulağ”a qarışaraq Hamamçaya axır. Onun debiti 88500 litr/sutkaya bərabər olub, suyun kimyəvi tərkibi xlor, natrium, kalsium və s. element ionları ilə zəngindir [8,9].

“Oğlanbulaq” və “Qızbulaq” sularının çıxdığı ərazi qədimdən yerli əhali tərəfindən müqəddəs bir ziyarətgah sayılır. Ona görə də bura gələn insanlar saf niyyətlə gəlməlidirlər. Göstərilən bulağın çıxdığı yerdə iki vanna fəaliyyət göstərir. Vanna qəbulu burada pulsuzdur. Yerli əhəlinin dediklərinə görə, vaxtilə bir nəfər bu sulardan gəlir götürmək məqsədilə müəyyən tikinti işləri aparmışdır. Kustar tikinti və vannalar hazır olduqdan sonra həmin şəxs ödənişli vanna qəbulu təşkil edir. Lakin çox qısa istifadədən sonra həmin tikinti təbii proseslərin təsiri nəticəsində dağılır. Analoji hadisələrin dəfələrlə təkrarlanması yenə də əhali arasında bu ərazinin müqəddəsliyini bir daha təsdiqləyib.

Hal-hazırda “Oğlanbulaq” termal suyunun çıxdığı yerdə suyun hərarəti müsbət $39,3^{\circ}\text{C}$, “Qızbulaq”da isə temperatur müsbət $38,5^{\circ}\text{C}$ təşkil edir. Onların debiti isə hər birində müvafiq olaraq 700 və 800 min litr/sutkaya bərabərdir. Termal suların yüksək dağlıq ərazidə yerləşməsi və avtomobil yolunun olmaması onlardan yerli və xarici turistlərin istifadəsini çox çətinləşdirir [8,9].

“İlisu” termal suyunun çıxışları eyniadlı kənddən 4,5 km şərqdə, Qax şəhərindən isə 16,5 km məsafədə yerləşir. Termal suyun müalicəvi əhəmiyyəti nəzərə alınaraq hələ Çar Rusiyası dövründə əsasən xarici ölkə tədqiqatçıları

tərəfindən onun kimyəvi tərkibi, temperaturu, debiti və s. öyrənilmişdir. Bunu nəzərə alaraq yerli əhali uzun müddətdir ki, ibtidai (primitiv) yollarla bu termal sudan müxtəlif xəstəliklərin müalicəsi üçün istifadə edir. Hal-hazırda mövsümi xarakter daşıyan göstərilən termal suyun çıxdığı yerdə məhdud sayda əhaliyə xidmət edən müalicəvi (balneoloji) mərkəz fəaliyyət göstərir.

Rayonun əsasən dağətəyi və düzən ərazilərində yerləşən, hərarəti müsbət 15-20⁰C olan çoxsaylı müalicəvi soyuq mineral sular olsa da, onlardan yalnız həmin bulaqların yaxınlığında yaşayan əhali kortəbii (kustar) üsullarla xəstəliklərini müalicə etmək üçün istifadə edirlər. Belə mineral bulaqlarda suyun hərarəti müsbət 20⁰C, debiti 20000 litr/sutka, tərkibində isə hidrogen sulfid (0,023 q/l) olub, Kürmük çayının sol sahilində, İlisu kəndinin yaxınlığında yerləşir. “Qaynama” mineral suyunun hərarəti müsbət 16⁰C olub, Əlibəyli kəndindən bir kilometr cənub qərbdə yerləşir. “Kürmük” mineral suyunun isə hərarəti müsbət 26,5⁰C, debiti 5500 litr/sutka, tərkibində isə hidrogen sulfid (0,0034 q/l) olub, Kürmük çayından 1,5 km aralıda, onun sağ sahilində yerləşir.

İlisu termal sularının tərkibində natrium hidrokarbonat və sərbəst karbonat turşusu olub, qələvi karbonat tərkibli su qrupuna aiddir.

Rayonun ərazisində yerləşən yuxarıda göstərilən və ya debiti çox az olan digər mineral sular əsasən yerli əhali tərəfindən xəstəliklərin müalicəsi üçün istifadə edilir. Tarix boyu burada yaşayan insanlar bəzi xəstəliklərini müalicə etmək üçün göstərilən soyuq mineral bulaqların ətrafında xəndəklər qazır, böyük çay daşlarını tonqalda qızdırıb, qızmar daşları həmin xəndəklərə tökərək suyu isidib, vanna kimi istifadə edirmişlər.

Belə mineral bulaqlardan biri də rayonun Suskəndi yaxınlığında yer səthinə çıxan, kimyəvi-mineral tərkibinə görə məşhur Naftusiya hidrokarbonatlı mineral sularla oxşarlıq təşkil edən “Qax” mineral bulağıdır. 1988-ci ildən həmin su qablaşdırılaraq çox məhdud sayda “Qax-İlham” adı ilə Bakı şəhərində, respublikanın digər şəhər və rayonlarında satışa çıxarılır. Onun əsasında 1989-cu ilin fevralından etibarən “Şəfa” müalicə pansionatı da fəaliyyət göstərir. Pansionata gələnlərin əksəriyyəti “Qax” mineral suyu ilə müalicəyə üstünlük verənlərdir. Süfrə suyu kimi də məşhur olan bu suyun tərkibi müxtəlif minerallarla zəngin olduğundan onun çox böyük müalicəvi əhəmiyyəti vardır. Pansionatda mədə-bağırsaq, qaraciyər, öd yolları, maddələr mübadiləsi pozğunluqları, böyrək daşı, ürək qan-damar, sümük oynaq sistemi və başqa xəstəliklər müalicə olunur.

Pansionatda 120 çarpayılıq bir, iki, üç və dörd nəfərlik lüks və yarımlüks olmaqla cəmi 61 otaq vardır. Pansionata müalicə üçün gəliş iyunun 1-dən başlayır və sentyabrın sonunadək davam edir. Mövsüm ərzində burada 750 nəfərədək xəstə müalicə olunur, həm də dincəlirlər.

Təəssüf ki, hər cür şəraiti və böyük müalicəvi əhəmiyyəti olan bu müalicə müəssisəsi 1997-ci ilin fevral ayından ilin cəmi 4 ayı (iyun-sentyabr) fəaliyyət göstərir. Qalan vaxtlarda isə işçilər məcburi məzuniyyətə göndərilir. Halbuki, 1997-ci ilin fevral ayına qədər pansionat ilboyu fəaliyyət göstərmişdir.

Əlaqədar təşkilatlar xəstələrə şəfa bəxş edən bu müalicə-istirahət müəssisəsinin daha da genişləndirilməsi və ilboyu fəaliyyət göstərməsi üçün müvafiq tədbirlər görməlidirlər. Sanatoriyanın binasının yenidən qurulması, avropa standartlarına uyğunlaşdırılması turizmin daha geniş inkişafına xidmət edir.

İlisu qəsəbəsində yerləşən “Uludağ” istirahət və turizm mərkəzi 2005-ci ildə istifadəyə verilmiş, dörd hektar sahəni əhatə edir [10]. Termal su Uludaga plastik borularla gətirilir. Mərkəzdə kafe, bar, restoran eyni vaxtda 140-150 nəfər yerli və xarici turistlərə xidmət göstərir. 2-4 nəfərlik koteclər, bura istirahətə gələnlər üçün “guya” radon tipli vannalar, hovuz, eləcə də uşaqlar üçün kiçik hovuz, kişi və qadınlar üçün masaj kabinləri, həkim məntəqəsi və s. fəaliyyət göstərir. Vannaların qəbulu, masaj, hovuzdan istifadə üzrə qiymətlər əksər ölkələrində olan müalicə mərkəzlərindəki qiymətlərdən ucuzdur.

İnsanların burada qəbul etdikləri müalicə vannaları qan-damar, dayaq-hərəkət sistemlərinin, qan təzyiqi, ginekoloji, damar, dəri, piylənmə və s. xəstəliklərin müalicəsində çox yaxşı nəticə verir. Uludağa 6 km məsafədən çəkilən plastik borular açıq halda olduqlarından, gətirilən termal suların hərarəti 10-15⁰C aşağı düşür və suyu yenidən qızdırmaq lazım gəlir. Bu isə onun müalicəvi xüsusiyyətinə mənfi təsir göstərir. “Uludağa” turizm və istirahət mərkəzinə çəkilib gətirilmiş bu termal su bir neçə yerdə Kürmük çayından keçdiyindən vaxtaşırı çayda baş verən sellərin, eləcə də sürüşmələrin, zəlzələlərin, qar uçqunlarının təsirinə məruz qalaraq yararsız hala düşür. Göstərilən təbii proseslərdən suyun gətirildiyi plastik boruları qorumaq üçün hər dəfə külli miqdarda maliyyə vəsaiti sərf olunur. “Uludağ” turizm və istirahət mərkəzinə plastik borularla gətirilən termal su qış aylarında baş verən kəskin şaxtalar zamanı donur və ondan istifadə etmək olmur. Göstərilən termal sudan il boyu istifadə edilməsi üçün müvafiq təsirli müdafiə tədbirləri görülərsə, bura gələnlərin sayı kəskin sayda artar. Burada yalnız müalicəyə gələnlərin təzyiqinin ölçülməsi və vanna qəbulundan başqa, əsaslı digər tibbi xidmətlər, demək olar ki, göstərilir.

Qax rayonunun imkanlı şəxsləri rayonda tikdirdikləri çoxlu mehmanxana, ictimai iaşə obyektləri, istirahət, əyləncə və s. sahələrə külli miqdarda vəsait qoymuşlar. Onların tikdirdikləri dəbdəbəli qəsrlər o zaman səmərə verə bilər ki, rayon mərkəzindən çoxlu termal suları olan ərazilərə avtomobil yolları çəkilsin və beləliklə, turist axını artsın. Əgər yuxarıda deyilənlər həyata keçirilərsə, yaxın illərdə Qax rayonu Azərbaycanın çox yüksək səviyyədə inkişaf etmiş turizm-müalicə mərkəzinə çevrilə bilər.

Bunun üçün yaxın gələcəkdə rayona yerli və xarici turist axınının artırılmasını təmin etmək üçün aşağıdakı məsələlərin həllinin həyata keçirilməsi lazımdır:

Termal suları Qax şəhərinə çəkilib gətirilərsə, bundan rayon mərkəzində istixanalar, ilboyu fəaliyyət göstərən müalicə və çimmək üçün hovuzlar və başqa sahələrdə istifadə edilə bilər. Bunun üçün yerli iş adamları öz maliyyə resurslarını göstərilən sahələrə yönəltərlər yaxşı olar.

Qax rayonu Azərbaycanın çoxsaylı şlalələrə, çox füsunkar sıldırımli rel-yefə, selli dağ çaylarına hələlik istifadə olunmayan tarixi qalalara, məbədlərə, dini yerlərə və s. malik olmaqla, belə yerlər haqda çox ətraflı bukletlər, xəritə-sxemlər hazırlanmalı və onlar rayona xarici ölkələrdən gələn turistlərin diqqətinə çatdırılmalı, onların istifadəsinə verilməlidir.

Şəki şəhərindən Qax şəhərinə qədər çox rahat avtomobil yolunun olmasına baxmayaraq, yol boyu məlumat nişanlarına, demək olar ki, rast gəlinmir. Göstərilən avtomobil yolunda yol nişanlarının olmaması ilk dəfə öz şəxsi avtomobilləri ilə gələn yerli və xarici turistlərin gecə vaxtı Şəkidən Qaxa gətməsini xeyli çətinləşdirər. Turistlər üçün yol boyu xarici ölkələrdə olduğu kimi bəlli kilometrədən bir Qax rayonuna neçə kilometr qaldığını, yollarda olan otel və kempinqlər, yanacaq doldurma məntəqələri, yaxınlıqda olan tarixi və təbii abidələr və s. kimi çoxsaylı məlumatverici yol nişanlarının olması yaxşı olardı.

Payız və qış aylarında rayonda işsizliyin qismən azaldılması, həm də rayona gələn turistlərin marağını artırmaq üçün toxuculuq, xalçaçılıq, müxtəlif növ suvenirlər və başqa sahələrin inkişafının təşkili Qax sakinlərinin arzusudur. Bu məsələlərin müsbət həlli üçün əlaqədar təşkilatlar lazımi tədbirlər göstərməlidirlər.

Bakı-Yevlax-Balakən dəmir yolu Qax şəhərindən 15 km məsafədən keçir. Bu dəmir yolu xəttinin Qax şəhərinə kimi çəkilməsi rayonun bütün təsərrüfat sahələrinin, o cümlədən yerli və xarici turizmin inkişafına müsbət təsir göstərir.

Qax rayonundan tarixən çoxsaylı görkəmli dövlət və incəsənət xadimləri, alimlər yetişmişdir. Bunu nəzərə alaraq, turistləri cəlb etmək üçün, yaxın gələcəkdə onların fəaliyyətini, xidmətlərini əks etdirən muzeyin yaradılması məqsədəuyğun olardı.

Azərbaycanın daxili və xarici turizmin inkişaf etdiyi əksər bölgələrində olduğu kimi Qax rayonunda da otellər, kempinqlər, ictimai iaşə obyektləri, turizm və əyləncə mərkəzlərində qiymətlərin yüksək olması turizmin inkişafına mənfi təsir göstərir. Bunları nəzərə alaraq qiymətlərin göstərilən sahələrdə müvəqqəti olsa da, Respublika Nazirlər Kabinetinin, yerli icra və bələdiyyə orqanlarının bu sahədə tənzimləmə siyasəti həyata keçirməsi məqsədəuyğun olar. Bunun üçün bir sıra Avropa ölkələrinin təcrübəsindən istifadə edilməlidir.

Təqdim olunan bu məqalədə qaldırılan məsələlər öz müsbət həllini tapsa Qax rayonu ən yaxın vaxtlarda Azərbaycanın əsas xarici və daxili turist mərkəzlərindən birinə çevrilə bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 2019-cu il yanvarın 29-da "Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət proqramı"nın icrasının yekunlarına həsr olunan konfransdakı yekun nitqindən // "Azərbaycan" qəzeti, 30 yanvar 2019-cu il.
2. Əyyubov Ə.C. Azərbaycan SSR-in kurort və istirahət yerlərinin iqlimi. Bakı: Azərneşr, 1987, 93 s.

3. Струве Г.В. Елисуйские минеральные источники. Материалы Кавказского Медицинского общества. 1887-88, №20, с.640-655.
4. Паффенгольц К.Н. Елисуйские минеральные источники. // Изв. Главн. Геологич. Разв. Управл. №6, 1930.
5. Никитин К.А. Очерк Елисуйского ущелья. Газ. «Кавказ» №67, 68 и 70, 1886.
6. Минеральные источники курорты Азербайджана. // Экономический вестник Азербайджана 1924, №3 (48), с. 15-19.
7. Шевченко З.Г. Минеральные воды Азербайджана и их значение для населения. Труды Азербайджанского Филала. XI /54. Баку, 1938, 60 с.
8. Кашкай М.А. Минеральные источники Азербайджана. Баку, 1952, 503 с.
9. Аскеров А.Г. Минеральные источники Азербайджан ССР. Баку, 1954, 334 с.
10. Babaxanov N.A. Beynəlxalq turizm üçün sənnəti məkan. // "Respublika" qazeti, 8 sentyabr, 2015-ci il.

**РАЦИОНАЛЬНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РЕКРЕАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ
В БЛИЖАЙШЕЕ ВРЕМЯ ПРЕВРАТЯТ ГАХСКИЙ РАЙОН
В РАЗВИТЫЙ ТУРИСТИЧЕСКИЙ РЕГИОН АЗЕРБАЙДЖАНА**

Н.А.БАБАХАНОВ, И.А.АЛИЕВ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются природные условия, термальные и минеральные воды Гахского района, причины слабого использования этих вод. В конце статьи даются обоснованные предложения для рационального использования этих вод.

Ключевые слова: Рекреационные ресурсы в Гахском районе, рациональное использование термальных и минеральных вод

**RATIONAL USE OF RECREATIONAL RESOURCES IN THE NEAR FUTURE
WILL TURN THE GAKH DISTRICT INTO A DEVELOPED TOURIST REGION
OF AZERBAIJAN**

N.A.BABAKHANOV, I.A.ALIYEV

SUMMARY

The article discusses the natural conditions, thermal and mineral waters of the Gakh district, and analyzes the reasons for the weak use of these waters. At the end of the article justified proposals for the rational use of these waters are presented.

Key words: Recreational resources in the Gakh region, rational use of thermal and mineral waters

Redaksiyaya daxil oldu: 04.12.2018-ci il

Çapa imzalandı: 02.05.2019-cu il